

Doc. dr. Elvis Fežić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

UDK 342.1 (049.3)

**NAUKA O DRŽAVI ILI STATOLOGIJA: KRITIČKA
REKONSTRUKCIJA TEORIJA DRŽAVE¹**

**SCIENCE ON STATE OR STATOLOGY: THE CRITICAL
RECONSTRUCTION OF THEORY OF STATE²**

Sažetak

*Tekst je prikaz knjige prof. dr. Esada Zgodića **O državama: kritički pojmovnik statologije** (Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2015).*

Summary

*This text is the review of a book Prof. Dr. Esad Zgodić **O državama: kritički pojmovnik statologije** (*On Countries - the Critical Glossary of Statology*), Faculty of Political Sciences, 2015.*

Nova knjiga profesora Zgodića pripada sferi rijetkih radovanja u miljeu znanosti jer nam otkriva zamagljene putove saznanja o temeljnoj politološkoj kategoriji ili, preciznije, državi te, usto, uči kritičkom i heretičkom načinu mišljenja. Knjiga *O državama: kritički pojmovnik statologije* ima dvadeset i šest različitih dijelova – uzevši u obzir *uvodna objašnjenja* – i predstavlja jedno od najreprezentativnijih djela o državi u novijoj bosanskohercegovačkoj politologiji. Ova studija o državi ima *enciklopedijski karakter* zato što je u osnovi zasnovana na *komparativnoj analizi* pojma države ili, preciznije rečeno, naglasak je na *korelacionim vezama* države i drugih društvenih fenomena. Tako, naprimjer, temeljito se istražuju, između ostalog, veze države i ekonomije, religije, nacije, kulture, prava, ideologije, ekologije, teritorija, javnog dobra te političkih partija. U knjizi se detektira,

¹ Prikaz knjige prof. dr. Esada Zgodića **O državama: kritički pojmovnik statologije** (Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2015).

² This text is the review of a book Prof. Dr. Esad Zgodić *O državama: kritički pojmovnik statologije* (*On Countries - the Critical Glossary of Statology*), Faculty of Political Sciences, 2015.

apostrofira i ukazuje na kompliciranu strukturu, temelje i prirodu pojma države. Teorije država koje je identificirao profesor Zgodić moguće je – u najširem poimanju – diferencirati na *klasične* i *nove, demokratske* i *autoritarne* te, usto, *regulacijske* i *deregulacijske*. Treba istaći da autor ima poseban, sumnjičav i kritički odnos prema *savremenim ekonomskim teorijama države* koje su suspendirale dio *tradicionalnog državnog suvereniteta* – zato što su *decentralizirale proces političkog upravljanja* i u politički proces involvirale i uključile *aktere kapitala* i *komercijalne aktere*. Zgodić upotrebljava i uvodi pojmove *statologije* i *statokratije* – kao esencijalne politološke fenomene – kako bi identificirao i locirao *supstancijalni politološki milje istraživanja* te *definirao primarne funkcije države*. S tim u vezi, pojam *statizam* prihvaćen je – u Zgodićevom diskursu – kao *svjetonazor koji sakralizira državu*, što je, zapravo, efikasnija i funkcionalnija alternativa doktrini etatizma. Tako se, recimo, u knjizi tvrdi da je jedna od *središnjih tema* politologije – ovo je Zgodićeva vlastita teorijska pozicija – proučavanje nastanka, strukture i funkcija države što je u osnovi zadatak *nauke o državi* ili, pak, *statologije*.

Imajuću akcentirano u vidu, treba posebno markirati, apostrofirati i prezentirati *osnovne teorijske kategorije* koje određuju *Zgodićevo poimanje države* te *teorijske likove države* koji se u ovoj studiji *kritiziraju, diskreditiraju* i *demoniziraju*. Iako autor ovog djela zna za *negativne* i *opasne dimenzije države*, odbacuje *redukcionističke pozicije* u razumijevanju ovog političkog fenomena jer u osnovi uz njih egzistiraju i figuriraju *racionalno potrebne funkcije države*. Naime, u knjizi je prihvaćen i razvijen *znanstveni diskurs* unutar kojeg se tumači da nacija-država još uvijek ima smisao i budućnost što, u pravilu, *postmodernističke rasprave o državi* čini irelevantnim, subjektivističkim i pretjeranim. Preciznije rečeno, iako su *globalizacijski procesi* i *transnacionalni režimi politike* minimizirali moć nacionalne države, ona nije nestala niti će, pak, nestati. Savremena država bivstvuje – u Zgodićevom poimanju – kao *država u kretanju* ili, pak, kao država koja figurira u *drugacijim okolnostima* koje, zapravo, korespondiraju sa *idejom političke kooperacije* i *konceptijom policentričnog političkog upravljanja*.

Pojam *statokratije* detaljno je analitički rekonstruiran u ovoj knjizi. Pisac ove studije statokratiju određuje kao političko htijenje i režim panvladavine države sferom socijalnog bivstvovanja. *Statokratiju* i *statokratski mentalitet* detektiramo i nalazimo u formi rigidnog *statolatrijskog uzdizanja države* na rang autonomnog entiteta i, između ostaloga, kroz postojanje *monarhijske paradigme vladanja* u savremenim državama republikanskog tipa. *Statokratski mentalitet* želi da bude jedini zaštitnik *općeg dobra*, a državu

tretira – tvrdi Zgodić – kao pojedincima nadređeni, uzvišeni i sakralizirani entitet nedostižne veličine i supremacije. Zbog toga autor kritizira, detronizira i desakralizira *statokratske prakse* države. Preciznije rečeno, tvrdi da je svaka statokratija istovremeno i *ideokratija*, odnosno da sebe razumije i legitimira odgovarajućim *ideološkim vokabularom* – kojeg smatra *posljednjom Istinom*. Jedan od izraza *statokratske ideologije* jeste i *poistovjećivanje cjelokupne politike sa državom*, što je, zapravo, izraz redukcionističkog mišljenja. U ovom diskursu ističe se, recimo, da je izvan *državne politike* svaka politika *irelevantna*, a ako se neka od njih uvažava – misli Zgodić – čini se to, u pravilu, zato što predstavlja *konformističku* ili *satelitsku politiku*. Statokratija je istovjetna i *politokratiji* jer je zasnovana na *panpolitici* te, s tim u vezi, *sve što je državno tretira političkim* iako u osnovi svaka djelatnost države nije politička. Poistovjećivanje politike i države korespondira, ustvari, s poistovjećivanjem partije i države. Stoga *partitokratija* daje snagu režimima statokratija, tj. ona je njihova *pogonska snaga*. Usto, statokratija je uvijek u *borbenoj poziciji* – preferira društvo koje je permanentno u *opsadnom* i *vanrednom stanju* – zbog čega joj je, uzmimo, bliska *militaristička logika* odnosno *politika militarizma*. Statokratija ima i *kriptokratska svojstva* jer je producent i akter *tajnih praksi* u politici. Međutim, ona neprestano strahuje od *vaninstitucionalnih politika*, čiji su akteri socijalni pokreti, organizirani interesi i udruženo građanstvo, zato što su one prijetnja njenoj dominantnoj poziciji u društvu. Zbog toga je statokratija radikalni protivnik – ističe autor – *slobodarske politike*, *vladavine naroda* i *emancipatorski orijentirane znanosti o politici*.

Stoga *statolatrijско shvatanje države* nema *demokratski kapacitet*. Ono je produkt statokratije ali i ideološka osnova *organskih teorija države*, a posebno onih koje imaju izražen *totalitarni karakter*. Ovo shvatanje apologira politike etnonacionalizma, fundamentalizma, ekspanzionizma, evropocentrizma, imperijalizma i ekonomskog kolonijalizma. Aktivitet slobodnog građanstva i građanskog društva *antipod* je politici *sakraliziranja državne vlasti*. Dakle, autoritarna državna vlast i aktivitet civilnog društva su uvijek u *antinomijskom odnosu*. Treba posebno naglasiti da autor prihvata *instrumentalističko shvatanje države* koje, zapravo, korespondira sa *racionalističkim poimanjem države* – kao ugovorene političke zajednice – koja ima *normativne svrhe* i *praktične funkcije*. U Zgodićevom političkom diskursu, država nije nikakva *metafizička pojava* niti, pak, *prevladana politička tvorevina*, već je ona, zapravo, neupitna i nužna *politička realnost*. Stoga autor koncepcijski preferira i apologira *politiku regulacije*, dok se, recimo, otvoreno distancira od osnovnih idejnih zamisli *politike deregulacije*.

Profesor Zgodić tvrdi da su *liberalno-individualistička* i *organsko-kolektivistička teorija države* – kao predominantni državni modeli – u potpunosti suprotstavljene. U knjizi *O državama: kritički pojmovnik statologije* – ovo posebno apostrofiram – identificirana je pozicija *hiperobjektivizma* i pozicija *hipersubjektivizma* u detektiranju i određenju teorija države. *Hiperobjektivizam* je prisutan u *organskim teorijama države*. Tako je, recimo, odnos prema *teritorijalnosti* jedna od primarnih dimenzija organskih teorija države. Zbog toga je *teorija organske države* istovremeno i *teorija statokratije*, odnosno *organska država* je i *statokratska država*. Usto, teorija organske države – kao teorija *panvladavine* sakralizirane države – nosi u sebi afinitet, štaviše, i prema *totalitarizmu*. Preciznije rečeno, organska država je, ustvari, i *totalitarna država*. S druge strane, recimo, u umjerenim varijantama *hipersubjektivizma*, uzmimo, bivstvovanje države posredovano je voljom, angažmanom i zahtjevima građana. Raskrinkavanje i rušenje mita o državi kao *hipersubjektivnoj stvarnosti* – smatra Zgodić – podrazumijeva i respekt prema njenoj relativno autonomnoj egzistenciji. S tim u vezi, treba istaći da liberalno-demokratski način *stvaranja državne volje* respektira i dopušta politički angažman građana, autonomiju njihovog mišljenja i slobodu njihove volje.

Teorije države nisu – u Zgodićevom poimanju – *vrijednosno neutralne*. Ne mogu se osloboditi – kako pisac tvrdi – od *prtljaga ideologije*. On tretira ideološka opredjeljenja i motive u savremenim teorijama država njihovim hendikepom i ograničenjem. S tim u vezi, *teorije države* – koje nastaju unutar *evroatlantske političke kulture* – imaju evidentan nedostatak; one eksplicitno, a ponekad, uzmimo, prikriveno usvajaju *mentalitet evropocentrizma*. Preciznije rečeno, ove koncepcije države ne mogu napustiti i prevladati *evropsko iskustvo s državom*. Zbog toga *evropocentrične teorije države* ostaju indiferentne – tvrdi pisac ove knjige – prema *polifoniji svjetske historije* i *heterogenosti savremenog svijeta*. No, Zgodić detektira i *imperijalne ambicije* evropocentrizma: u ovom poimanju historija je, zapravo, *pravolinijski put čovječanstva* pa stoga sve države moraju se preobraziti i restrukturirati prema *modelu evroatlantskih država*. Usto, politika evropocentrizma ima i *mesijanska obilježja* ili, bolje rečeno, zagovara i promovira *ideju mesijanskog poslanja* evroatlantskih država: one trebaju da civiliziraju, demokratiziraju, kultiviraju, liberaliziraju i socijaliziraju države koji su u prihvatanju evropocentričnih vrijednosti, navodno, zaostale ili, pak, čine to nedosljedno. Treba posebno apostrofirati da su *teorije kosmopolitizma* ili, pak, *kosmopolitske države* nerijetko markirane evropocentričnim, neoliberalnim i kapitalističkim *vokabularom*, što u osnovi slabi njihov *demokratski kapacitet*. Zbog toga *pohvale kosmopolitizma* koje je moguće detektirati i identificirati u nekolicini

modernih teorija države – takve su, naprimjer, teorije evroatlantskog, korporacijskog, plutokratskog, kapitalističkog, neokolonijalnog i neoliberalnog kosmopolitizma – treba prihvatiti s dozom opreza, smatra autor, jer glorificiraju *evropocentrični politički diskurs*. Na kraju – ako imamo prezentirano u vidu – nije teško zaključiti da knjiga profesora Zgodića *O državama: kritički pojmovnik statologije* ima izuzetnu *akademsku i praktično-političku vrijednost*.